

Arnas Zmitra

Studentas, 23m.

Liepos 17 d.

Tik sustojus išlydėjimui Vilniaus geležinkelio stotyje prapliupo lietus. Kalba sekė po kalbos, o lietus vis nesiliovė. Į traukinį įlipome visiškai šlapi.

Mus išlydėti atėjo minia žmonių. Asmeniškai manęs atvyko išlydėti mama, krikšto mama, teta, daug draugų ir bendraminčių. Suskaičiavau apie 20 žmonių. Išlydėjimo metu verkė net mama! Per 23 gyvenimo metus nemačiau jos verkiant, kai mane kažkur lydėjo ar šiaip dėl manęs.

Įlipus į traukinį išgirdome kalbant rusiškai, tai buvo pradžia, nes visą kelią mus lydės rusų kalba. Jaučiu, kad pagerinsiu savo kalbos žinias. Pirmą kartą važiuoju traukiniu taip ilgai. Traukinio gultai man pasirodė atgyvenę. Ką jau kalbėti, kad aš juose netelpu. Jei miegodamas ištiesiu kojas, tai žmonės naktį eidami trenkiasi galva į jas. Atsikėliau kaip sulaužytas, kojas dažnai laikiau sulenkęs. Su manimi viename kupe Karolina, taip pat sėdi rusų kilmės moteris su dukra, kurios kalba lietuviškai. Mums papasakoja kaip Maskvoje gražu ir, kad miestas plečiasi.

Tiesa, prieš pat įlipant į traukinį viena moteriškė priėjo prie manęs ir paprašė, kad paimčiau žvakutę, uždegčiau Igarkos kapinės už jos giminaitį. Per tą emocijų pliūpsnį tiksliai neatsimenu kokius giminystės ryšius ji minėjo. Lyg vyro brolis...

Traukinyje draugiškai bendravome. Laužėme ledus ir sienos tarp visų dalyvių vis labiau tirpo. Ėjome pavalgyti į „Vagon restoran“. Po vakarienės miegoti ir kėlėmės jau Maskvoje.

Liepos 18 d.

Kelionė traukiniu buvo įsimintina. Kol kas mus visur lydi lietus. Tik išlipus Maskvoje pylė lietus, bet mus pasitiko Lietuvos ambasadorius Rusijoje. Kaip jis pats sakė, iki mums atvykstant Maskvoje švietė saulė, o šiandien rytą prapliupo.

Viename autobusiuke atvykome į ambasadą. Mus vaišino arbata ir papasakojo apie ambasados istoriją, veiklą. Reikia pasakyti, kad buvome nuvesti ir į tarpukario ambasados patalpas, kuriose dirbo

J. Baltrušaitis. Ambasados patalpos tikrai įspūdingos. Ši ambasada yra pati didžiausia. Man, buvusiam ir dirbusiam Lietuvos ambasadoje Italijoje patalpose, kurios yra 4 kambarių bute, toks ambasados dydis Maskvoje paliko įspūdi!

Papietavę su ambasadoriumi vykome į Butovo poligoną, kuriame Stalino valdymo metais veikė KGB ir toje teritorijoje buvo žudomi žmonės. Beje, ten buvo kankinti ir lietuviai. Šiame poligone turėjome atlikti pirmąjį savo darbą. Visa komanda turėjo sutvarkyti ir apsodinti naujas augalais nedidelį plotelį prie paminklo. Nežinau kas planavo sodinimą, bet jis vyko sklandžiai. Tik gėlės ir krūmai... Jie ten suvargs. Verkė mano širdis, kai pamačiau, jog astilbes susodino atviroje saulėje, o raugerškių auglius sukišo visai po eglėmis, išaugs stagarai, retomis šakomis. Keistai atrodė ir margalapių sodinimas prie šliaužiančių spygliuočių gal 20 cm. Atstumu. Gi jiems reikia erdvės, o čia beveik „subučiavo“ į krūvą.

Kvailiausias momentas buvo, kai poligono prižiūrėtojas paklausė kas moka sėti žolę. Ranką pakėlė gal 8 žmonės, bet vadovas pasakė, kad užteks dviejų ir liepė eiti „raseiniams“ t.y. man ir Monikai. Dar išsiderėjom, kad eitų Krista. Kai nuėjęs pamačiau kokį plotą reikia apsėti ir kokia ten padėtis išvirtau iš klumpių. Tik nupylė karštis. Pagalvojau, kad čia laukia žiaurus darbas. Atsisėdau. Ten buvo pripilta juodžemio į pelkę, jis visas šlapias, o plotas kokie 2 arai. Trise su grėbliu turėjome pasėti žolę. Paprašę daugiau įrankių gavom dar vieną grėblį. Daugiau nieko. Pradėjome primą lauką ir ilgai prunkštėme. Mes trys sėjam žolę kažkur viduryje Maskvos, šlapioje vietoje, su vienu klibančiu grėbliu, o kitu skirtu griebti lapams. Tai buvo įsimintina. Jie trylika dirba ten, o mes čia. Ir mūsų net fotografas neįamžino. Buvo kaip buvo, ir juokėmės ir verkėme. Bet, tai buvo puiki proga išsikrauti.

Grįžę nuvykome išsikeisti pinigų ir apsipirkti maisto vakarui. Tai buvo pirma virtuvės komandos ruošama vakarienė. Jaučiau daug įtampos, bijojau nesusimauti. Ir šiaip prasidėjo nuolatinis galvos skausmas ką reikės gaminti valgyti. Nes aš, Ugnė ir Krista sudarėme virtuvės komandą. Ryt laukia skrydis į Krasnojarską ir iš karto į Igarką. Laukiam J

Liepos 19 d.

Puikiai miegojome ambasadoje. Turėjome pirmus pusryčius kartu, kuriuos mūsų komandai pavyko puikiai pagaminti. Dienos metu lankėmės visiškai naujame ir moderniame GULAGO muziejuje. Jo kolektyvo amžius iki 30 metų. Muziejus puikus, su energija, su įdomiomis idėjomis. Vienas pavyzdžių, eksponuojama knyga su žmonių istorijomis verčiant puslapį keičiasi istorija ir nuotraukos.

Vakarop susidėjome daiktus ir pajudėjome į oro uostą. Oro uoste susipakavome, elgėmės santūriai. Laukė 4 h ir 30 min skrydis į Krasnojarską. Skrydis neprailgo, sėdėjau su Monika, o už mūsų Lukas ir dar keli draugai netoliese. Visą kelią prakalbėjome apie viską. Nuo pirmų kartų iki mėgstamiausių saldainių. Krasnojarską pasiekėme jau ryte. Laikas pasisuko 4 h į priekį. Visi buvome kaip pervaziuoti, nes laiko juostos daro savo įtaką. Oro uoste praleidome pusantros valandos ir tada į Igarką. Visą skrydį pramiegojau, nes jau visai lipo akys. Pabudau kai lėktuvas jau pradėjo leistis.

Liepos 20 d.

Skrydis truko 3 val. Vaizdas prieš leidžiantis buvo įspūdingas. Vien pelkės. Išlipome oro uoste saloje atrodančiame gana naujai. Sužinojome, kad jo gyvavimą palaiko netoliese esanti naftos platforma, per šį oro uostą juda darbininkai.

Išėjus iš jo reikėjo apie 1 km paėjėti iki kelto, kuris turi perkelti per Jenisėjų. Ta vieta vietinių vadinama „pratoka“. Einant spigino saulė ir buvo jaučiamas didžiulis karštis. Vietiniai į mus iš karto žiūrėjo įtariai. Jau plaukiant keltu pradėjo „ženklinti“ uodai ir kiti gyviai apie kuriuos buvome girdėję prieš kelionę.

Persikėlus mūsų komandą pasitiko vietos valdžios atstovė, kuri buvo suorganizavusi transportą iki miegojimo vietos. Keliavome į vietinį viešbutį (jei tai galima pavadinti viešbučiu). Laukė ilgos procedūros su pasais, migracijos kortelėmis ir apgyvendinimo kortelių užpildymu. Turėjome rašyti kirilica. Gerai, kad moku!

Kai gavau raktus ir įėjau į kambarį pasijutau kaip grįžęs 50 metų atgal. Viskas sena, apibėgę, supelėję. Pavalgę pietus kai kurie nuėjo pasnausti, turėjome laiko kol vadovas susitiko su vietos valdžia ir ieškojo lietuvių kapinių vietos. Atsikėlus jau reikėjo ruošti vakarienę.

Po vakarienės visi išėjome pasivaikščioti po naująją Igarką. Aš Igarkos nevadinčiau miestu, tai tarsi didelis gyvenamųjų namų kvartalas be gatvių ar asfalto. Viskas apleista, pastatai raudonų plytų arba pilkų blokų. Pasak vietos valdžios čia gyvena 5 tūkst. Gyventojų, yra 600 vaikų vietos mokykloje. Egzistuoja sporto, meno mokyklos ir net proftechninė. Kaip ne keista yra daug naujų ir gerų mašinų.

Kalbant apie senamiestį reikia pasakyti, kad jis išnykęs. Beveik nieko nelikę. Tiesa, radome Lenino paminklą ir paminklą antrojo pasaulinio karo aukoms. Įdomus paminklas skirtas lakūnams kurie tyrinėjo šiaurę ir joje leidosi su lėktuvais. Tai ant postamento pakeltas senas lėktuvas su slidėmis.

Buvome labai nustebę, kai vaikstant Igarkoje mums iš nugaros pasigirdo žodžiai „Labas vakaras“. Tai buvo taip netikėta! Mus pasveikino Olga, kuri Igarkoje tuo metu lankėsi lygiai po 20 metų. Jos mama čia buvo atitremta 1948 m. iš Seredžiaus. Čia liko, susituokė su ukrainiečiu. Olga čia gimė, gyveno, dirbo auklėtoja, pagimdė 3 vaikus. 1996 m. išvyko iš Igarkos į Lietuvą. Būtent šiemet ji čia grįžo dėl mamos ir močiutės kapų. Kaip ji sakė, iš Igarkos jau nieko nelikę. Jai buvo baisu. Jos žodžiais, tai jos pirmas ir paskutinis apsilankymas Igarkoje po 20 metų.

Liepos 21 d.

Atsikėlėme, pavalgėme ir judėjome link Igarkos lietuvių kapinių. Prieš tai užsukome į biblioteką ir archyvą. Archyvo darbuotoja mus sutiko labai maloniai. Pasirodo, ji turėjo klasiokų lietuvių. Minėta Olga taip pat buvo jos klasiokė.

Mūsų kuprinės buvo perkrautos vandeniu. Aš savo kuprinėje nešiau 30 kg svorio ir dar rankose 5 litrų vandens pūsle. Iki kapinių buvo 5 km. Atvirai sakant, vos paėjau ir jaučiu to pasekmes net dabar. Ėjome lauko keliuku ir priėjome mišką. Pasiskirstę grupėmis miške ieškojome kapinių. Šiaip ne taip

radome. Tai buvo klaiku! Viskas sunykę, kryžiai išvirtę, vaizdas kraupus. Buvo matyti ir žydų ir stačiatikių kapų.

Radus kapines ėjome ieškoti vietos stovyklavietei. Ji gal kokį 50 metrų nuo kapinių ribos. Vieta miegojimui atrodo baugi, bet jaučiu ir kažkokią ramybę, tvyrančią ore. Rengiant stovyklavietę teko versti jaunos beržus, kurie čia pjaunasi itin lengvai. Nuvirtę medžiai keisti, jie tik dūmina ir smilgsta. Per primą vakarą nuverčiau apie 15 beržų, jie degė greitai ir lengvai.

Realiai beveik visą dieną praleidau stovyklavietėje, ją ruošdamas ir gamindamas valgyti likusiems. Į kapines išėjau tik valandai, nuėjęs skaitinėju užrašus ant kryžių, taisiau juos. Radau seną paminklą ant kurio buvo parašyta, jog čia ilsisi 4 mėnesių mergaitė. Tokių čia buvo daug... bet tas pirmas susidūrimas su tuo sujaudino.

P.S. šią dieną pramušė – blemba aš esu kažkur už poliarinio rato, nežinau kas vyksta Lietuvoje ir man nerūpi. Aš negalvoju apie nieką, nei apie darbus, merginas, namus. Galva tuščia, tuščia kaip puodas. Esu nuo visko atsipalaidavęs. Be civilizacijos. Tas jausmas nuostabus!

Liepos 22 d.

Diena prasidėjo keistai. Palapinėje buvo labai karšta nors 90 cm po žeme yra amžinas įšalas. Labai daug varčiausi, turbūt neišmiegojau nei 4 h. Be to labai keista ir įdomu, kad visada šviesu. Poliarinė diena daro savo. Organizmas pasimetęs, nes visada šviesu.

Pavalgęs pusryčius išėjau dirbti į kapines. Pamatęs kiek darbo šiek tiek išsigandau, tai atrodė beviltiška. Pasiėmiau pjūklą ir pasidaviau į tą pusę, kurioje kapinės skendi pelkėje. Į pagalbą atėjo Monika, Lukas, Ingrida – pradėjome intensyviai dirbti. Labai didžiuojusi savimi, su rankiniu pjūkle pjoviau medžius storesniu nei 20 cm. Jie virto vienas po kito labai greitu tempu. Nei pats nesuprantu iš kur tiek sveikatos pas mane. Verčiau viską iš eilės, kad tik būtų švariau. Kiek medžių šiandien nuverčiau sunku pasakyti, bet apie 50 drąsiai. Itin daug emocijų buvo traukiant kryžius iš vandens kartu su Luku ir Ingrida. Tai buvo akimirka verta milijono! Kokia emocija, koks džiaugsmas, kai ištrauki ir matai, jog kryžius realiai dar sveikas.

Po pietų jaučiausi išsekęs. Tikrai per daug užsidraskiau. Bet kažkaip vėl atsirado jėgų. Dirbau lėčiau, ramiau, bet padariau ne ką mažiau nei pirmoje dienos dalyje.

Po pietų išsigudrinau ieškoti ir atstatinėti kryžius. Visi atstatinėjo matomus kryžius, aš pradėjau sklaidyti žoles ir man atsivėrė ne vienas kryžius. Aišku, dauguma jų jau buvo neatstatomi, bet aš aplink juos nupešdavau žoles ir juos pačius su kirvuku apvalydavau, kad einančiam pro šalį būtų aiškiai matyti gulintis kryžius. Kai kurie iš kryžių su išlikusiais vardais bei datomis.

Vakarą praturtino dušas. Nusimaudžiau po 3 dienų. Buvau visas sulipęs, suprakaitavęs, išsitepęs Benu. Tiesa, dušas iš tikro buvo vandens žarna, kuria mums leido pasinaudoti netoliese esančios gamyklos savininkas. Kiek turėjo būti juoko vietiniams darbuotojams, kurie matė kaip 6 vyrai ant lauko turškiasi po apatiniiais vienas kitą liedami su vandens žarna.

Liepos 23 d.

Vis dar negaliu išsimiegoti, kažkoks košmaras. Vartausi ir vartausi. Rodos esu tiek nuvargęs, bet neina užmigti...

Atsikėlus ir pavalgius visi kartu pajudėjome dirbti. Buvo labai džiugu, nes šiandien išėjo dirbti beveik visi. Kaip ir sutarta visada stovyklavietę prižiūri du žmonės, ruošiasi pietums, vakarienei ir t.t. Ankščiau tai Arnoldui, tai Karoliui reikėdavo į miestą dėl įvairių priežasčių. O šiandien ėjome visi. Darbas dirbosi greitai, tik jis tampa gana monotoniškas.

Šiandienos atradimas – kryžius ant kurio buvo parašyta „Raseinei“. Pasidarė labai džiugu, kad radau kažką savo, iš savo krašto. Važiuodamas čia žinojau, kad į Igarką buvo ištremta itin daug raseiniškių ir nemažai jų amžinojo poilsio atgulė būtent čia. Perskaičiau nemaža pavardžių, bet jos man nieko nesako. O štai čia pasirodė vardas pavardė ir prašyta iš kur. Įsiamžinau prie šito kryžiaus, jį atstačiau, nes buvo nukritęs. (Yra nuotrauka)

Diena pasitaikė karšta, šiandien mažoka uodų. Pavalgęs pietus atsiguliau ant tento ir užsnūdau valandai. Taip saldžiai pamiegojau. Kai miegi po 3-4 val. paroje pogulio miegas pasidaro saldus it medaus šaukštas. O pamiegojus ir darbas lengviau dirbasi.

Šiandien dariau vakarienę. Tragedija. Turėjau išvirti ją iš likučių, nes nebuvo parduotuvėje. Išviriau ryžių košę su šparagais, bomžpakiais, konservuotomis pupelėmis ir neaiškiais prieskoniais. kažkas neaiškus. Visus perspėjau, kad nieko gero nesigavo, bet visi kartojo, kad labai skanu. Beveik garantuoju, kad melavo. Arba jie buvo labai alkani ir jau nesvarbu ką valgyti. O gal melavo, nes žino, kad esu neoficialus virtuvės šefas ir mane supeikus visai nieko neduosiu. Aišku, čia juokas.

Vakare, kai merginos grįžo iš miesto pirties (ryt eis vaikinai), kurią mums sugalvojo kaip pramogą, įvyko buitinis konfliktas dėl maisto. Parnešus sausainius keli žmonės paklausė ar galima valgyti, aš atsakiau kad negalima nes tai pusryčių normos dalis. Iš to išsivystė gana didelis burbulas, Luko ir Andriaus pavadintas „sausainių revoliucija“. Galiausiai Arnoldas priėjęs prie manęs pasakė išdalinti sausainius, kad nebūtų pykčių ir visi būtų laimingi.

O dar šią naktį teko budėti nuo 01.00 iki 04.00. Ir viskas dėl meškų. Kai likome su Airida dviese buvo nejauku, nors ir šviesu. Jei tikrai pasirodys meškos, tikrai nežinau ką daryčiau.

Liepos 24 d.

Jau nesigaudau laike. Datas rašau iš eilės ir tai nesu tikras ar jos geros, gal kokią dieną prašokau? Tiesiog nejaučiu paros ritmo.

Ši diena buvo pilna keistenybių ir traumų. Darbas ėjosi gana sunkiai, vis nepersilaužiau greitam darbui, gal todėl, kad budėjau? Iš ryto su pjūklų pavariau sau per koją. Gerai, kad persipjoviau tik kelnes. Lengviau pasidarė, kai dirbome visi vienoje vietoje ir pradėjome traukti lietuviškas dainas. Dar tokias mano stiliaus, kurias aš moku. Tyliai leidžias pavargusi saulė ar Ant kalno karklai siūbavo. Užtraukėme ir Kučinsko ar Povilaičio repertuaro dainas. Kai dainuoja darbas einasi lyg per sviestą. Manau, kad ir tose kapinėse atgulę žmonės džiaugėsi girdėdami lietuviškas, patriotines dainas, kurias dainavo dirbantis jaunimas.

Po pietų prasidėjo įdomesnė dalis, reikėjo bristi į pelkę. Aš buvau tas savanoris, kuris pasidarė specialius batus. Prie pado su lipnia juosta prisiklijavau lenteles, kad neįsidurčiau su koku vinimi. Viską išbraidžiau, radau apie 10 kryžių. Visus tempiau į krantą. Teko pakelti ir tvorelių liekanų.

Manau, kad papuolė ir karstų likučių, kai 1989 m. vežė palaikus, kai kur paliko karstų likučius. Betvarkant pelkę buvo daug režisūrinių momentų, reikėjo palaukti kol viską užfiksuos kamera. Apie 18 val. prisireikė nukirsti 2 medelius pelkėje. Vieną nukirtau, ėmiausi antrojo – kirvis pasprūdo ir tiesiai man į koją stovint pelkėje. Nieko nejutau, buvo visai nedidelis įkirtimas į batą. Tikrai negalvojau, kad bus kas, bet pasirodo perėjo batą ir prakirto dešinę koją, netoli piršto. Čia ir prasidėjo vargas. Kirtis tikrai nedidelis, bet visi supanikavo. Mūsų medikė apžiūrėjo ir pasakė, kad reikia važiuoti į ligoninę siūti, žaizda, pasak jos, gana gili. Greitai buvo iškviesta greitoji, aš, padedamas kolegų, keliavau tiesiai prie gamyklos, ant kelio, kur pasirodė greitoji. Atvažiavo sena rusiška mašina. Toks jausmas, kad pas mane Pasate yra daugiau medicinos įrankių, bet ką dabar. Bent seselė buvo jauna ir graži, iš karto pamatavo spaudimą, jis buvo normalus. Tai rodė, kad aš nei kiek nesijaudinu.

Ligoninės pastatas iš lauko buvo klaidus. Viduje kiek normaliau, padarytas remontas, langai plastikiniai. Iš namų buvo iškviestas chirurgas, gal tiksliau vietos gydytojas mokantis siūti. Jis man pasirodė kaip koks kirgizas, tai vėliau patvirtino vietiniai. Buvo truputį juokingą nuo tokio šokinėjimo apie mane, aš nepratęs ir Lietuvoje to nematęs. Jis siuvo mano žaizdą, o šalia stovėjo dar dvi seselės, kurios labai atsakingai viską darė. Nors darbo buvo tik vienai.

Apmaudu, kad negalėjau nueiti į vietos pirtį, bet užtat džiaugiuosi, kad apsilankiau ligoninėje, pamačiau sistemą iš vidaus. Tiesa, kai grįžau į stovyklavietę visos merginos mane apsikabino, buvo išsigandusios, nes nei viena nežinojo kas man iš tikro buvo. Viskas buvo tiek hiperbolizuota, kad galvojo, jog koją nusikirtau. Bet kai grįžau su šypsena į stovyklą, jos nurimo.

Liepos 25 d.

Rytas buvo geras. Jau kelinta diena miegu po atviru dangumi miegmaišyje užsidėjęs tinkliuką nuo uodų. Galėjau išsimiegoti ir nėjau į kapines, nes esu sutvarstyta koja. 11 val. įvyko perrišimas, viskas gerai. Truputį patinę ir pamėlę, bet nieko. Apsimoviau vilnones kojines ir pradėjau varinėti po stovyklą, ruošti malkas, daryti maistą.

Po pietų atkeliavo mediena. Įsikirtęs sunerimau ką man reiks veikti, nes kapinės buvo beveik išvalytos, man į jas eiti be batų negalima. Jau galvojau, kad viskas. Gauti medienos jau buvome praradę viltį, bet gavome ir tada supratau, kad bus darbo. Kryžius darėme prie stovyklavietės. Aš pradėjau dirbti prie jų suleidimo, tai labai kruopštus, atsakingas darbas. Savo rankomis suleidau visus 9 kryžius. Kai atvyko mediena mums buvo likę tik 48 val. iki išvykimo iš kapinių. Darbas tapo nuolatinis, bemiegis. Pradėjome dirbti. Vienu metu priėjo Andrius ir paklausė iš kur aš moku dirbti tokius darbus. Atsakaiu, kad gyvenant name ir viską darant savo rankomis visko išmokstama. Dirbau iki 4 ryto, nes mums liko tik para. Jau visai lipo akys. Padarėme 4 kryžius, dar laukia 5 ir tik viena para! Už 3 valandų keltis...

Liepos 26 d.

Diena prasidėjo sunkiai, atsikėliau sunkiai ir dar nejaučiu vieno rankos piršto, jis sutinęs, neina nei pajudinti. Miegojau tik tris valandas. Kryžiai guli šalia ir laukia, kol bus baigti. Visą dieną be perstojo praleidau prie jų. Iki vakaro suleidau 7 kryžius. Su kitais sukalėme jų apdailas.

Apie 19 val. visi išėjome pastatyti pirmojo kryžiaus. Tai buvo įsimintina akimirka, mūsų darbas įprasminamas maumediniu kryžiumi. Sugiedojome himną, pagerbėme mirusiuosius. Buvo uždegta ir žvakutė.

Vakarienės metu paskelbta, kad pratęsiame savo buvimą stovyklavietėje dar vieną dieną, todėl nereikės dirbti per naktį. Visiems buvo pasakyta, jog nuo 23 val. komendanto valanda ir visi eina ilsėtis, kad rytoj atsikėlę žvalūs ir darbingi viską baigtume. Miego tikrai trūko, visi atrodė kaip paliegėliai. Aš dar suleidau septintą kryžių, vargau su juo kokias 3 val. Niekaip nėjo, tai ten kliuvo, tai ten. Čia turbūt jau nuovargio pasekmės. Nuėjau miegoti gana anksti, apie 22 val. Miegant lauke girdėjau, kad prie laužavietės kažkas kalba rusiškai, bet jau nenorėjau keltis ir bendrauti. Ryte sužinojau, kad pas mus apsilankė du darbininkai iš netoliese esančios gamyklos ir 23 val. atvyko pats Igarkos meras, kuris prie laužo su vadovu sėdėjo iki 1 h nakties.

Liepos 27 d.

Rytas nuostabus, jaučiasi pabaiga, visi pamiegoję ir linksmesni. Aš pats išmiegojau apie 10 valandų. Kažkoks naujas jėgų antplūdis. Pavalgęs pusryčius vėl puoliau prie kryžių. Jų dar du. Mano nuostabai abu suleidau iš pirmo karto! 10 h ryto visi kryžiai jau buvo pagaminti. Kai pagalvoju, tai nuostabu. Padariau tai, ko niekada netikėjau galintis padaryti.

Likusią dienos dalį vyko baigiamieji darbai. Merginos kasė paskutinės duobes, vyrai nešė kryžius, įkasinėjo juos. Visus aprišome juostelėmis ir apkalinėjome lentelėmis. Viskas buvo baigta apie 21 h. Mes su Monika grįžome paskutiniai į stovyklavietę. Po darbų visi turėjo filmuotis ir pasakyti ką jiems reiškia nuveiktas darbas. Kai kiti filmavosi, mes su Monika patraukėme į kapinių gilumą ir pradėjome užkalinėti skardines lenteles su užrašu, kad čia lietuvių kapines. Turėjome jų gal 10. Ieškojome geriau išlikusių kryžių ir kalėme jas. Net nepastabėjau, kai visi dingo iš kapinių, atėjo tik Martynas ir paprašė nusifilmuoti. Beje, aš įvykdžiau Levutės Žilienės prašymą ir ant vieno iš 9 kryžių prikaliau nerūdijančio plieno lentelę, kuri skirta atminti vaikams likusiems amžinojo įšalo žemėje. Martynas visa tai įamžino.

Kas įdomiausia... Kai jau viskas buvo padaryta man nesinorėjo išeiti iš tų kapinių. Dar su Monika pastebėjome nepakeltą kryžių, dar norėjosi kažką pastumti, pakeisti, išnešti... Išėjau iš kapinių kaip iš namų.

Vakare vyko ilgas aptarimas prie laužo. Miegoti nuėjome apie 4 h, o keltis 7 h.

Liepos 28 d.

Kilome 7 ryte. Puolėme tvarkyti stovyklavietę. Iš kapinių išėjome 9 ryte. Mūsų laukė autobusas, kuris atvežė į Igarkos vaikų popamokinės veiklos darželį, kur miegosime. Tik pasidėję daiktus iškeliavome į amžinojo įšalo muziejų.

Muziejus be galo įdomus. Įėjus liepė užsidėti striukes, tokias storas. Pradėjome leistis į rūsius. Vietomis buvo iki 10 metrų gylio, kuriame -14 laipsnių šalčio. Buvo keista. Lauke apie 28 šilumos, o čia po žeme toks minusas. Kas įdomiausia, kad ten nėra jokio betono, tiesiog iškasta ir sienos sušalusios. Eidamas tu matai ledą, žemes, įvairias uolienas. Jos stovi kaip mūras.

Po muziejaus lankėmės senamiestyje iš kurio beveik nieko nelikę. Archyvo darbuotoja mus lydėjo. Užėjome ir į buvusį lietuvių miestelį. Radome jame dar kelis likusius lietuvių namus, kurie ryškiai išsiskyrė iš kitų statinių. Langinės, vėjalentės išdavė, kad čia buvo gyventa lietuvių.

Vakare grįžome į darželį. Mus aplankė bibliotekininkė Viktorija Braškytė. Atnešė pyrago ir daug žuvies, kuri sugauta Jenisėjaus. Maloniai pasėdėjome prie bendro stalo. Rytoj iš ryto skrydis. Dar spėjome nukeliauti iki Jenisėjaus. Andrius su žvejais susiderėjo, kad už tam tikrą sumą mus visus plukdys į Jenisėjų. Tai buvo nerealus potyris! Tos upės galybė! Kai plaukėme aš užsimerkiau ir galvojau, kad esu rojuje!

Liepos 29 d.

Atsikėlėme anksti ryte ir su vietiniu autobusu, kurio numeris 2 važiovome iki kelto, tada į oro uostą. Nežinau, ką galvojo vietiniai, bet mes visą kelią dainavome lietuviškas dainas. Pradėjome nuo „tyliai leidžiasi saulė“... Ir taip visą kelią.

Plaukiant keltu visi dar apkalbėjome, kaip gaila palikti Igarką. Ji tapo tokia sava ir artima. Turbūt dar ilgai jausiu nostalgiją.

Oro uoste aptarnavimas košmariškas. Kažkoks turgus. Pamiegojau ant žemės kokią valandą. Chek in truko taip ilgai, kad vos spėjome į lėktuvą. Atskridus į Krasnojarską vėl turėjome nemalonumų dėl bagažo. Tik pavakare atvykome į savo nakvynės vietą. Tai buvo gana mielas hostelis daugiabutyje. Vėliau ėjome pasižvalgyti po miestą. Tiesa, mus aplankė Krasnojarsko lietuvių bendruomenės pirmininkas ir Lietuvos kultūros ministras, kuris kaip tik tuo metu viešėjo čia.

Liepos 30 d.

Miegojome iki 10 val. Ši diena buvo skirta Krasnojarskui. Viena grupė išvyko su vadovu į nacionalinį parką, kiti liko ilsėtis ir eiti pasidairyti po miestą. Aš likau, nes mano koja neleido man eiti apie 25 km pėsčiomis.

Keliavau į turgų pirkti kedro riešutų. Visi jų užsiprašė. Su Simonu ieškojome 70 vnt., bet tiek neradome. Viena močiutė turguje paklausė iš kur mes. Atsakėme, kad iš Lietuvos. Jos pirmas sakinyss buvo „Nemylit Jūs mūsų, oj nemylit“. Matosi, kad propaganda veikia žmones.

Grįžęs dar spėjau nusnausti. 15h išėjome su Andriumi, Justina, Ingrida ir Simonu pavalgyti. Vakarojome visi, kol grįžo likusi mūsų grupė. Tada visi susitikome, jie dar pavalgė ir keliavome namo. Turėjome keltis anksti ryte, 4h berods. Bet dar ilgai bendravome virtuvėje. Turbūt iki 2 valandos. Žodžiu, beveik nemiegojęs keliavau tiesiai į lėktuvą.

Liepos 31 d.

Kėlėmės 4 ryte. Visą kelionę į oro uostą miegojau. Mums liepė registruotis patiems, tai reiškia, kad vėl mus atskirai išmėtys po lėktuvą. Aš priėjau su Monika ir paprašiau, kad mus sodintu šalia. Gavome vietas pirmoje eilėje. Įlipęs į lėktuvą supratau, kad skrisime verslo klase. Kaip buvo juokinga. Sėdėjome kaip ponai priekyje, kur daugiau vietos ir erdviau. Kėdės atsilošia. Man taip norėjosi miego, kad iš karto užmigau, nejutau net kaip pakilo lėktuvas.

Įveikus laiko skirtumus 8 h ryte buvome Maskvoje. Mus vėl pasitiko ambasados darbuotojai. Vėl arbata, vėl sausainiai. Ačiū Jiems. Vėliau išėjome į ekskursiją. Maskvos centras įspūdingas. Keli stojome į eilę ir pamatėme Leniną. Vaizdas įspūdingas ir gana keistas.

16 h. Pajudėjome link traukinių stoties. Mūsų laukė ilga kelionė namo. Traukinyje Andrius dar mums suorganizavo protų kovas. Linksmi pasijuokę keliavome miegoti, kol mus pažadino muitinės darbuotojai. Galiausiai 7 ryte išlipome iš traukinio. Mus pasitiko tremtiniai, artimieji, draugai...